

ПАСЬКО О. М.,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри психології та педагогіки
(Одеський державний університет
внутрішніх справ)

УДК 343.9

СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА МОДЕЛЬ ГОТОВНОСТІ СЛІДЧОГО ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Автором розроблена структурно-логічна модель готовності слідчого до професійної діяльності, яка складається зі взаємопов'язаних та взаємообумовлених видів готовності (операціональна, фізіологічна, фізична, психологічна та гносеологічна), що детермінуються провідними якостями. Дана модель побудована відповідно до функцій, визначених у чинному законодавстві.

Ключові слова: *готовність, операціональна, фізіологічна, фізична, психологічна, гносеологічна готовність.*

Автором разработана структурно-логическая модель готовности следователя к профессиональной деятельности. Она состоит из взаимосвязанных и взаимобусловленных видов готовности (операциональная, физиологическая, физическая, психологическая и гносеологическая), они детерминруются ведущими качествами. Данная модель построена в соответствии с функциями действующего законодательства.

Ключевые слова: *готовность, операциональная, физиологическая, физическая, психологическая, гносеологическая готовность.*

The author develops the structural and logical model investigating readiness for professional activity which consists of interrelated and interdependent types of readiness (operational, physiological, physical, psychological and epistemological), which in turn is determined by the leading character. This model is built according to the functions defined in the current legislation. Attention is accented on the necessity of research of every type of readiness through the prism of its subspecies's.

Key words: *readiness, operational, physiological, physical, psychological and epistemological readiness.*

Вступ. Готовність працівників органів досудового розслідування до виконання професійних обов'язків є, безперечно, важливою для ефективного та якісного забезпечення кримінального провадження. Оскільки від цього залежить виконання основних завдань міліції щодо забезпечення захисту прав свобод та інтересів громадян й забезпечення правопорядку у державі в цілому.

Постановка завдання. Сьогодні набуває актуальності визначення готовності слідчих до професійної діяльності, що потребує детального дослідження з точки зору системного аналізу усіх сфер його діяльності. Тому необхідною є побудова структурно-логічної моделі готовності працівника органів досудового розслідування до професійної діяльності.

Проблематикою готовності працівників міліції до професійної діяльності займалися такі провідні науковці, як Г.О. Балл, С.А. Бондаренко, А.А. Деркач, Т.Г. Жаров-

цев, Е.Ф. Зеєр, А.Ф. Линенко, Р.І. Лучечко, О.М. Лукашевич, Л.С. Нерсисян, В.Н. Пушкін, Л.Г. Семушина, В.О. Сластьонін, Ю.Т. Русаков, В.І. Урусський, Є.А. Фарапонова, О.М. Цільмак, В.Т. Чичикін, Г.Х. Яворська, С.Х. Яворський, С.І. Яковенко та ін.

Питанням готовності до діяльності працівників міліції присвячені праці науковця О.М. Цільмак [1], в яких вона розглядає компоненти професійної діяльності слідчого та тих професійно важливих умінь й якостей, які її обумовлюють. Частково елементи готовності розглядаються С.М. Соколовою [3], яка визначає як підґрунтя готовності морально-психологічну підготовленість курсантів слідчих факультетів до практичної діяльності.

У наукових працях авторами розглядаються різновиди готовності працівників правоохоронних органів до професійної діяльності, зазначаються її складові, компоненти, елементи та ін. Проте чіткої структури вимог до слідчого відповідно до концептуалізації функцій згідно чинного законодавства не визначено, що, у свою чергу, призводить до плутанини.

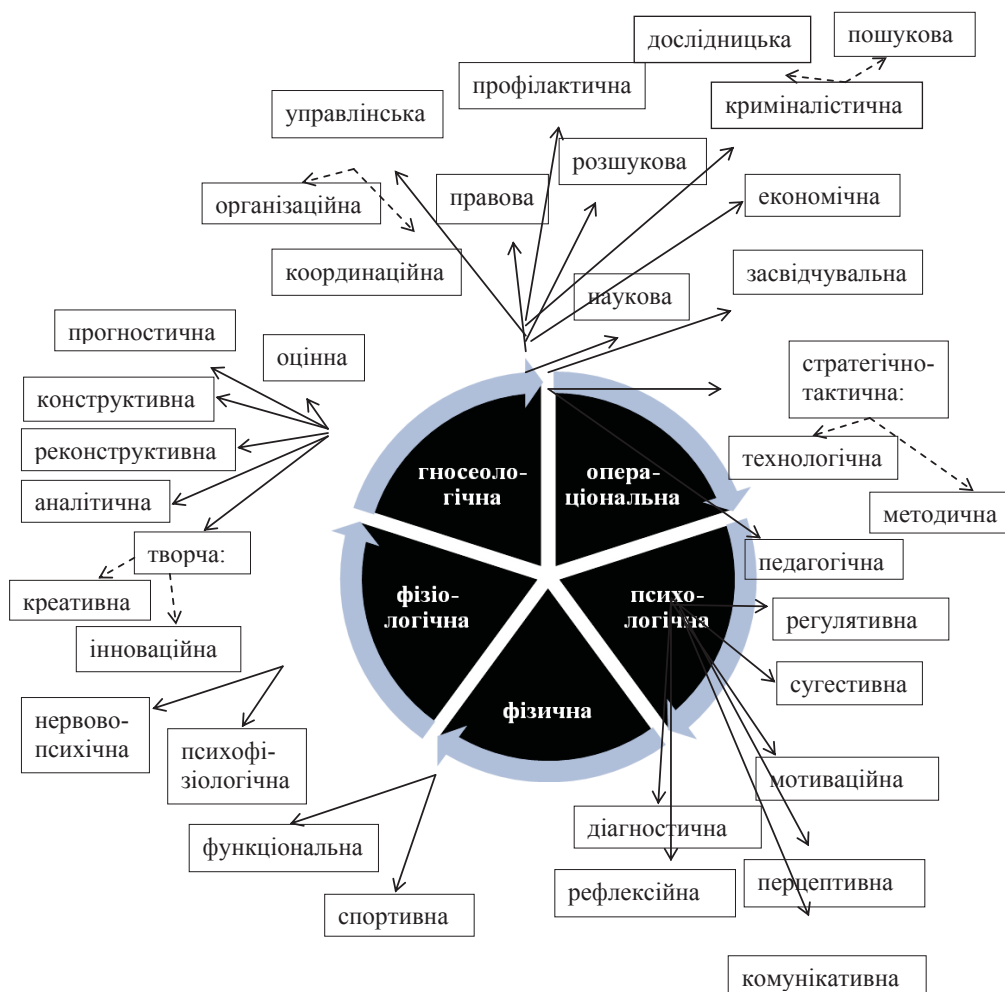

Рис. 1. Структурно-логічна модель готовності слідчого до професійної діяльності

Автором вперше розроблена структурно-логічна модель готовності працівників органів досудового розслідування відповідно до функцій, які визначені у чинному законодавстві у зв'язку із прийняття нового кримінально-процесуального кодексу України.

Методологічне або загальнонаукове значення обумовлюється визначенням взаємопов'язаних видів готовності працівників слідства до професійної діяльності та якостями, які їх детермінують.

Результати дослідження. Професія слідчого належить до соціономічної сфери, тому на основі функцій працівників органів досудового розслідування, відповідно до чинного національного законодавства ми можемо побудувати структурно-логічну модель готовності слідчого, визначити її якості. Розглянемо її детальніше (див. рис. 1).

Операціональна готовність – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до кваліфікованого вирішення завдань та досягнення мети слідчої діяльності.

Правова готовність – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність діяти у правовому полі. **Провідні якості, які обумовлюють правову готовність:**

1. **Правосвідомість.** Проявляється у слідчого як система усвідомлення певних правових уявлень, поглядів, ідей тощо, у результаті чого у нього формується певна модель поведінки у рамках нормативно-правових актів.

2. **Справедливість.** Дана якість для слідчого означає неупереджене ставлення до життєдіяльності, яке пов'язане із постійним прагненням знайти винного та відновити справедливість.

Профілактична – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до вжиття необхідних запобіжних заходів щодо усунення причин й умов, які передують вчиненню правопорушень.

Провідні якості, які обумовлюють профілактичну готовність:

1. **Сумлінність.** Така якість для слідчого полягає у ретельному, якісному, добросовісному ставленні до професійних обов'язків.

2. **Відповідальність.** Дана якість полягає в бажанні бути взірцем неупередженості та добросовісному ставленні до виконання слідчих (розшукових) дій);

Розшукова – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій.

Провідні якості, які обумовлюють розшукову готовність:

1. **Прозорливість.** Дана якість повинна бути притаманна слідчому для того, щоб він був гнучким, мав можливість доступу до інформації та доцільно її використовувати.

2. **Спритність.** Дана якість у слідчого повинна проявлятися у швидкому прийнятті рішень, та ефективній роботі за невеликої кількості часу).

Криміналістична – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до пошукової та дослідницької діяльності при виконанні слідчих (розшукових) дій

Пошукова – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до пошуку важливої доказової криміналістичної інформації.

Провідні якості, які обумовлюють пошукову готовність:

1. **Допитливість.** Невід'ємна провідна якість слідчого, оскільки він повинен бути спроможним прискіпливо та копітко дізнаватись, цікавитись усією інформацією, визначати серед неї потрібну й необхідну для розслідування кримінально провадження.

2. **Винахідливість.** Слідчий також повинен бути здатним знаходити різноманітні шляхи вирішення професійних завдань.

Дослідницька – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до усестороннього, об'єктивного, точного та доказового вивчення матеріалів кримінального дослідження.

Провідні якості, які обумовлюють дослідницьку готовність:

1. **Копіткість.** Слідчий, досліджуючи матеріали кримінального провадження, повинен бути ретельним, посидючим і уважним, щоб не упустити ні яких деталей та доказів).

2. **Поміркваність.** Дана якість слідчого характеризується постійною розумовою діяльністю.

Економічна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до раціонального використання матеріальних та трудових ресурсів під час проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій.

Провідні якості, які обумовлюють економічну готовність:

1. *Економічність* – проявляється у виконанні професійної діяльності слідчим із економією трудових ресурсів, врахуванням швидкості плинності часу і високою якістю працездатності.

2. *Ощадливість* – характеризується необхідністю зберігати слідчим час, матеріальні ресурси або предмети, речі.

Засвідчувальна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до оформлення документів шляхом надання процесуальної форми.

Провідні якості, які обумовлюють засвідчувальну готовність:

1. *Ретельність*. Проявляється в сумлінному та охайному ставленні до процесу кримінального провадження.

2. *Уважність*. Така якість слідчого визначається у спрямованості та зосередженості психічної діяльності на об'єктах або предметах, що мають суттєве значення для розслідування кримінального провадження.

Стратегічно-тактична – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до планування процесу майбутніх гласних та негласних слідчих (розшукових) дій.

Технологічна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до кваліфікованого застосування різноманітних методів, прийомів, засобів та способів під час досудового розслідування.

Провідні якості, які обумовлюють технологічну готовність:

1. *Плановірність*. Проявляється у доцільності здійснювати професійні обов'язки відповідно до плану, який сприятиме раціональному використанню робочого часу).

2. *Обґрунтованість*. Визначається уважним та копітким ставленням до кожного доведеного та аргументованого прийнятого рішення, яке він приймає у кримінальному провадженні.

Методична – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до застосування у процесі досудового розслідування певного алгоритму або процедури проведення слідчих (розшукових) дій.

Провідні якості, які обумовлюють методичну готовність:

1. *Алгоритмічність*. Полягає у необхідності складання послідовного плану дій щодо розслідування кримінального провадження з метою встановлення істини та покарання винуватих.

2. *Підприємливість*. Проявляється у необхідності бути активним, кмітливим та тримати постійно «руку на пульсі», що дозволить визначати необхідні прийоми та способи розслідування кримінального провадження.

Педагогічна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до навчання інших працівників органів досудового розслідування ОВС.

Провідні якості, які обумовлюють педагогічну готовність:

1. *Добррозичливість* – характеризується тим, що він повинен бути чемним, привітним, стриманим у процесі навчання інших.

2. *Дипломатичність*. Слідчий повинен бути гуманним, стриманим при наданні знань, умінь та навичок іншим працівникам та уникати конфліктних ситуацій).

Наукова – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до дослідницької діяльності.

Провідні якості, які обумовлюють наукову готовність:

1. *Критичність*. Слідчий повинен мати свою власну думку щодо науково-обґрунтованих підходів до процесу досудового розслідування, яка може і повинна різнитись від загальновідомих підходів.

2. *Розсудливість*. Дана якість у слідчого повинна проявлятися у обмірковуванні та критичності щодо ідей, положень, версій для удосконалення досудового розслідування.

Управлінська – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до керівної діяльності.

Організаційна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до організаційних заходів під час досудового розслідування.

Провідні якості, які обумовлюють організаційну готовність:

1. *Організованість*. Слідчий повинен бути зібраним, зосередженим та уміти упорядковувати власні дії, або дії інших осіб під час виконання професійних обов'язків.

2. *Цілеспрямованість*. Слідчий повинен спрямовувати свої організаційні здібності відповідно до певної мети.

Координаційна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до узгодженості та координування дій суб'єктів та об'єктів досудового розслідування.

Провідні якості, які обумовлюють координаційну готовність:

1. *Послідовність*. Така якість слідчого полягає у тому, що при координації поведінки іншими він повинен дотримуватись певних обґрунтованих та логічно побудованих правил та порядків, які мають чітку послідовність.

2. *Раціоналізація*. Ця якість слідчого полягає у здатності логічного обґрунтувати усі процесуальні слідчі дії.

Психологічна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до врахування структури психіки у слідчій діяльності.

Діагностична – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до діагностування у професійній діяльності.

Провідні якості, які обумовлюють діагностичну готовність:

1. *Проникливість*. Визначається здатністю помічати дрібні деталі, вникати у суть ситуації та передбачати подальший план дій.

2. *Обачливість*. Слідчий повинен бути обережним, передбачливим, його кожен вчинок при спілкуванні із учасниками кримінального провадження має бути обміркованим.

Рефлексійна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до самоаналізу та сприйняття й відчуття інших.

Провідні якості, які обумовлюють рефлексійну готовність:

1. *Емпатійність*. Полягає у здатності розуміти психічні стани інших, співпереживати.

2. *Толерантність*. Полягає у здатності бути терпимим у спілкуванні із учасниками кримінального провадження.

Мотиваційна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до отримання задоволення від виконуваної роботи.

Провідні якості, які обумовлюють мотиваційну готовність:

1. *Прагнення до: верховенства права, захисту прав та свобод громадян, соціальної справедливості, покращення престижу міліцейських професій, просування по службі, професійної самореалізації.*

2. *Потреба у досягненні успіху, в особистісно-професійних досягненнях.*

Регулятивна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до врегулювання та коректування поведінки і діяльності учасників кримінального провадження.

Провідні якості, які обумовлюють регулятивну готовність:

1. *Тактовність*. Слідчий повинен дотримуватись міри у спілкуванні, тону розмови, морально-етичний контроль за висловлюваннями та власною поведінкою, щоб бути взірцем для суспільства.

2. *Координаційність*. Дана якість слідчого проявляється у здатності контролювати, керувати поведінкою учасників кримінального процесу.

Комунікативна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до ефективної соціальної взаємодії.

Провідні якості, які обумовлюють комунікативну готовність:

1. *Товариськість*. Дана якість слідчого обумовлена необхідністю бути приязним, дружелюбним та тактовним у спілкуванні із учасниками кримінального процесу.

2. *Комунікбельність*. Дана якість слідчого полягає у здатності знаходитися у постійному потоці спілкування із учасниками кримінального процесу.

Перцептивна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до сприйняття інших.

Провідні якості, які обумовлюють перцептивну готовність:

1. *Співчуття*. Слідчий повинен бути чутливим до почуттів інших, здатним до співпереживання.

2. *Взаєморозуміння* – це здатність розуміти хвилювання, тривогу, поведінку людини.

Сугестивна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до впливу на інших або переконання.

Провідні якості, які обумовлюють сугестивну готовність:

1. *Впливовість*. Слідчий повинен бути авторитетним, власним досвідом, професійними здібностями впливати на думку інших, іноді її корегувати та наставляти у необхідний напрямок.

2. *Харизматичність*. Проявляється у стержневій впевненості та здатності впливати на інших.

Фізична – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до витримки фізичного навантаження.

Функціональна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до праці при різних станах здоров'я.

Провідні якості, які обумовлюють функціональну готовність:

1. *Працьовитість* – здатність активно та своєчасно здійснювати професійні функції.

2. *Незалежність* – здатність до самостійності.

Спортивна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до витримки спортивного фізичного навантаження при самозахисті чи захисті суспільства.

Провідні якості, які обумовлюють спортивну готовність:

1. *Рішучість*. Слідчий повинен самостійно, швидко та неупереджено виконувати професійні обов'язки.

2. *Сміливість*. Слідчий повинен рішуче та відважно поводитися у будь-яких ситуаціях.

Фізіологічна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до функціонування стану, який не залежить від людини.

Нервово-психічна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до нервово-психічної витримки у професійній діяльності.

Провідні якості, які обумовлюють нервово-психічну готовність:

1. *Стійкість*. Проявляється у тому, що він повинен виявляти сталість до дії різноманітних подразників.

2. *Врівноваженість*. Слідчий повинен бути психічно стриманим, незважаючи на дію різноманітних подразників).

Психофізіологічна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до тривалого фізичного навантаження.

Провідні якості, які обумовлюють психофізіологічну готовність:

1. *Терплячість*. Слідчий повинен вміти переносити фізичне навантаження, незважаючи на втому, голод або інший біологічний стан, у зв'язку із ненормованим робочим часом.

2. **Витримка.** Обумовлюється необхідністю володіти власним психічним станом.

Гносеологічна – це інтегральний стан слідчого, який полягає в його здатності до інтелектуальної діяльності.

Прогностична – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до реконструкції та конструюванні обставин, дій, подій, явищ, які були у момент вчинення злочину.

Провідні якості, які обумовлюють прогностичну готовність:

1. Прогностичність, що полягає у здатності відчувати та передбачувати подальший план дій);

2. Передбачуваність – полягає у здатності відчувати та прогнозувати розвиток ситуації, поведінку осіб.

Конструктивна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до створення послідовної роботи.

Провідні якості, які обумовлюють конструктивну готовність:

1. *Індуктивність.* Полягає у логічності умовиводів слідчого на підставі наявних доказів.

2. *Послідовність.* Проявляється у поетапних та поступових розмірковуваннях при розслідуванні матеріалів кримінального провадження.

Реконструктивна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до здійснення роботи у різних послідовностях.

Провідні якості, які обумовлюють реконструктивну готовність:

1. *Дедуктивність.* проявляється у тому, що він повинен у загальній ситуації поступово визначити єдиний вірний та допустимий шлях вирішення питання.

2. *Розсудливість.* Слідчий повинен керуватись лише здоровим глуздом, незважаючи на емоції, співчуття, хвилювання та ін.

Оцінна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до самоусвідомлення та усвідомлення поведінки інших.

Провідні якості, які обумовлюють оцінну готовність:

1. *Неупередженість.* Слідчий повинен бути об'єктивними та не підтримувати позицію жодної із сторін, куруватись лише фактами.

2. *Об'єктивність.* Полягає у незалежності від власних та чужих уподобань, прагнень тощо.

Аналітична – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до розумових операцій.

Провідні якості, які обумовлюють аналітичну готовність:

1. *Логічність.* Операції розумової діяльності слідчого повинні відповідати усім законам логіки.

2. *Гнучкість.* Проявляється у тому, що він повинен бути спроможним мобілізувати власне мислення у потрібний напрямок, у залежності від обставин, що виявляються у процесі розслідування матеріалів кримінального провадження, змінювати прийняте рішення та власні умовиводи, тобто виявляти мобільність.

Творча – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до винахідливого підходу до виконання професійних обов'язків.

Креативна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до створення нестандартних, нетипових, імпровізованих, експромтних ідей, які можна використовувати у рамках КПК України.

Провідні якості, які обумовлюють креативну готовність:

1. *Креативність.* Полягає у тому, що при розслідуванні матеріалів кримінального провадження, йому не завжди слід діяти у рамках шаблонів, а необхідно творчо та індивідуально підходити до кожної ситуації.

2. *Оригінальність.* Будується на тому, що він повинен нестандартно підходити до вирішення кожного професійного завдання.

Інноваційна – це інтегральний стан слідчого, який визначає його здатність до створення новітніх моделей та способів з розслідування матеріалів кримінально провадження.

Провідні якості, які обумовлюють інноваційну готовність:

1. *Винахідливість*. Проявляється у здатності швидко реагувати на ситуацію і при цьому приймати вірне рішення.

2. *Ініціативність*. Виявляється в прагненні та бажанні самостійно та активно вирішувати професійні завдання, не чекаючи при цьому повторного нагадування.

Висновки. Вперше розроблена структурно-логічна модель готовності слідчих до професійної діяльності відповідно до їх функцій, яка складається із наступних видів (операціональна, фізіологічна, фізична, психологічна та гносеологічна готовності), вони, у свою чергу, складаються із підвидів. Чітко були визначені провідні якості, які їх детермінують відповідно до кожного виду та підвиду готовності. Удосконалено види та підвиди готовності та визначені провідні якості. Набула подальшого розвитку необхідність вивчення на науковому рівні певних видів та підвидів готовності, які є необхідними для працівників органів досудового розслідування.

Перспективи використання результатів дослідження пов'язані із необхідністю удосконалення структурно-логічної моделі готовності до професійної діяльності відповідно до плинності та змін в українському законодавстві.

Список використаних джерел:

1. Цільмак О.М. Психологічна структура слідчої діяльності / О.М. Цільмак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна : збірник наукових праць / головний редактор М.М. Цимбалюк. – Львів : ЛьвДУВС, 2012. – Вип. 2 (1). – С. 330–338.

2. Соколова Е.Н. Морально-психологическая подготовленность следователя и ее формирование у курсантов и слушателей в специализированных образовательных учреждениях МВД России : дис. ... кандидата психол. наук: 19.00.06 / Елена Николаевна Соколова. – М., 1999. – 300 с.

